

ეკონომიკური უსაფრთხოების ზოგიერთი პრობლემის ისტორიის შესახებ

ბერძნული და ლათინური წყაროების მიხედვით

გია კვაშილავა

სტუ-ს ეკონომიკის დოქტორანტი

რეზიუმე

შრომში წარმოდგენილია მასალები ტერმინის „უსაფრთხოება“ განსაზღვრის, დაზუსტებისა და ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემის ისტორიის შესწავლისათვის.

ტერმინი „უსაფრთხოება“ ნაწარმოებია ძველი ბერძნული «aspháleia» და ლათინური «securitas» სიტყვების მიხედვით, რომელთა მნიშვნელობაა „უსაფრთხოება“, „დაცვა“.

შრომში გამოყენებულია ძველი ბერძნული და ლათინური ლიტერატურა უსაფრთხოების პრობლემის მიმოხილვისა და დედნისეული ნაწილების ინტერპრეტაციებისთვის.

ძველმა ბერძენმა და რომაელმა ფილოსოფოსებმა, ისტორიკოსებმა და პოლიტიკოსებმა გზა გახსნეს თანამედროვე უსაფრთხოების, როგორც მეცნიერების ჩამოყალიბებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: «aspháleia», «securitas», უსაფრთხოება, დაცვა; «securitatis urbanae custos», ქალაქის უსაფრთხოების მცველი; «securitas publica», სახელმწიფოს უსაფრთხოება.

ON THE HISTORY OF SOME PROBLEMS OF ECONOMIC SECURITY

According to Greek and Latin Sources

Gia Kvashilava
Ph.D. Student at GTU

ABSTRACT

This paper reviews the material for studying of history of the economic security problems. Studying of the security problem will help us how we need to define term “security”.

The author proposes to consider the question: Where is the term “security” derived? It traces from the Ancient Greek word «aspháleia» and Latin word «securitas» that literally means “security”, “safety”, “protection”.

For this paper have used ancient Greek and Latin literature review for the security problem and interpretations of original pieces.

In short, the ancient Greek and Roman philosophers, historians and politicians paved the way for the origin of the modern security science.

Keywords: «aspháleia», «securitas», security, safety, protection; «securitatis urbanae custos», the guardian of the security of the city; «securitas publica», the security of the State.

შესავალი

უსაფრთხოება ადამიანების საზოგადოებაში გაერთიანების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი იყო, რომ თავი დაეცვა ბუნებრივი თუ სოციალური გარემო პირობებისგან. სოციალურ-ეკონომიკური, სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური სტრუქტურების, ამოცანებისა და ფუნქციების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საკითხები საუკუნეების მანძილზე მრავალმა ფილოსოფოსმა, ისტორიკოსმა და პოლიტიკოსმა ყურადღებით შეისწავლა. მათ დასვეს უსაფრთხოების და ეკონომიკურ-პოლიტიკური ურთიერთობების პრობლემები და წარმოაჩინეს უსაფრთხოების განსაკუთრებული მნიშვნელობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ზოგადად უსაფრთხოება განიმარტება, როგორც სახელმწიფოსა და მისი მოქალაქეების დაცვა ყველა სახის საფრთხისგან, რაც ბუნებრივი და ბოროტი ძალების საზიანო მოქმედებების დროს ვლინდება (შდრ. Сенингов 2015:7).

ძირითადი ტექსტი

ძველმა ბერძენმა მოაზროვნეებმა უსაფრთხოების პრობლემა სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ძირითად მიმართულებებს დაუკავშირეს. ამ მხრივ ბერძნულ-ლათინური წყაროები ეხება უამრავ სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ საკითხს, რომლებიც შემდგომში ეკონომისტებმა აღმოაჩინეს და ჩამოაყალიბეს ეკონომიკური კატეგორიების სახით.

ამ წყაროების მიხედვით დასტურდება, რომ სიტყვა „უსაფრთხოება“ ძვ.წ. VI–III საუკუნეებში ძველ საბერძნეთში იხმარებოდა. ძველი ბერძნული სიტყვა ἀσφάλεια [aspháleia], რომლის მნიშვნელობაა „უსაფრთხოება“, „დაცვა“, როგორც ტერმინი დაამკვიდრეს ძველმა ბერძენმა სწავლულებმა, კერძოდ, დრამატურგებმა ესქილემ¹ (ძვ.წ. 525–455 წწ.) და სოფოკლემ (ძვ.წ. 497/496–406/405 წწ.), ისტორიკოსებმა თუკიდიდემ (ძვ.წ. 460–400 წწ.) და ქსენოფონტმა (ძვ.წ. 430–355/354 წწ.), ლოგოგრაფოს-

1 Aeschylus, Suppliant Women 495; Smyth 1922, I:52, 53.

მა ლისიასმა² (ძვ.წ. 445–380 წწ.), ფილოსოფოსებმა: დემოკრიტემ (ძვ.წ. 460–370 წწ.), პლატონმა (ძვ.წ. 428–347 წწ.), არისტოტელემ (ძვ.წ. 384–322 წწ.), ეპიკურემ (ძვ.წ. 341–270 წწ.) და სხვებმა.

ამ სწავლულების წიგნებში სიტყვა *ἀσφάλεια* [asp^háleia] აღნიშნავდა: ადამიანის წინდახედულებას და სიფრთხილეს, პიროვნების, საზოგადოებისა და პოლისის, ანუ ქალაქ-სახელმწიფოს ნებისმიერი საფრთხისგან თავის დაცვას, ქალაქ-სახელმწიფოს მყარად მართვასა და სოფლის მეურნეობის უსაფრთხოებას.

ბერძნული ქალაქ-სახელმწიფოების მმართველები იყვნენ ბრწყინვალე სამხედრო ლიდერები, მცველები და რეალისტი პოლიტიკოსები, რომლებსაც ჰქონდათ უსაფრთხოებისა და სამეთვალყურეო სტრუქტურები, სადაზვერვო და საკომუნიკაციო ორგანიზაციები, აკონტროლებდნენ სავაჭრო ურთიერთობებსა და გადასახადების მიღებას. ისინი კომერციული და პოლიტიკური აგენტების სახით უზრუნველყოფდნენ უსაფრთხოებასა და დაცვას მათი ქალაქ-სახელმწიფოების საზღვრების ფარგლებში. აგრეთვე ერთმანეთთან აფორმებდნენ ხელშეკრულებებს, რომლებითაც მათი უსაფრთხოება და მოქალაქეების საკუთრება დაცული უნდა ყოფილიყო.

ქვემოთ დასამოწმებლად მოტანილია მასალა რამდენიმე ძველი ბერძენი და რომაელი ავტორის თხზულებებიდან, რომლებშიც, შესაბამისად, დასტურდება სიტყვები: *ἀσφάλεια* [asp^háleia] და «*securitas*» – «უსაფრთხოება», «დაცვა».

თუკიდრე თავის წიგნში „პელოპონესის ომის ისტორია“ (ძვ.წ. 431–404 წწ.) ხშირად აღნიშნავს, რომ საბერძნეთის ქალაქ-სახელმწიფოების მმართველების მთავარი მიზანი იყო საკუთარი თავის, ოჯახისა და ქალაქების უსაფრთხოების, კეთილდღეობისა და ძალაუფლების განმტკიცებაზე ზრუნვა (Thucydides I.XVII; Smith 1980, I:30, 31). იგი წერს, რომ ათენში მთელი მსოფლიოდან შემოდის სოფლის მეურნეობის ყველა პროდუქტი, რომლითაც ათენელები უპირატესად სარგებლობდნენ და ამით თავს უსაფრთხოდ გრძნობდნენ (Thucydides II.XXXVIII; Smith 1980, I:324, 325). ისინი იზიარებდნენ იმ მოსაზრებას, რომ უპირატესობა მჭიდროდ დაკავშირებულია უსაფრთხოებასთან (Thucydides V.CVII; Smith 1959, III:168, 169).

ქსენოფონტი თავის თხზულებაში „კიროპედია“ პირველი ახსენებს ტერმინს „სოფლის მეურნეობის უსაფრთხოებას“ (Xenophon VII.IV.5; Miller 1914, I:252). აქ მან განსაკუთრებული გულისყური არსებითი ისტორიულ-ფილოსოფიური, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალურ-კულტურული და შრომის უსაფრთხოების საკითხებისკენ მიმართა და ამ მხრივ დაწერა მრავალი შრომა.

უსაფრთხოების შესახებ სოფოკლე თავის დრამატულ ნაწარმოებში, რომლის სათაურია „ოიდიპოს

მეფე“, ამბობს: „ჰე, ოიდიპოს, ჩემი ქვეყნის მეფეო,... აღადგინე ქალაქის უსაფრთხოება“ (Sophocles 14, 51; Storr 1962, I:6, 10). ამ პიესაში უმთავრესად გამოკვეთილია ადამიანი და მისი დამოკიდებულება სახელმწიფოსა და მოქალაქეთა მიმართ.

დემოკრიტე დიდად დაკვირვებული ადამიანი იყო და ადვილად საზღვრავდა მომავალ საფრთხეებს. ერთხელ შავი ჭირისგან გადაარჩინა ადგილობრივი მოსახლეობა, ამიტომ იგი ქალაქის მმართველ-დაც კი იყო არჩეული (კუკავა 1959:5). დემოკრიტეს ბევრი სწორი მიხვედრა ჰქონდა. მან გამოთქვა რიგი მოსაზრებები სახელმწიფოს პოლიტიკური ინტერესებისა და საფრთხეების, კანონისა და წესრიგის, მმართველების, თანამდებობის პირების, მცველების მოვალეობებისა და სამართლიანობის შესახებ (Democritus B248.[139N.]–IV,1,33, B252.[135N.]–43, B255.[146N.]–46, B256.[156N.]–14, B263.[148N.]–45, B265.[116N.]–47, B266.[165N.]–48; Diels 1922, II:110–115; კუკავა 1959:166–168). მისი აზრით, საფრთხეების გათვალისწინებით მოწყობილი სახელმწიფოს გონიერნი და ღირსეულნი მმართველნი, რომლებმაც იციან სახელმწიფოს მართვა, მისი სასარგებლო და საზიანო ქმედებები, კანონებით მოქმედებენ და სახელმწიფოებრივ საქმეებს წარმატებით წარმართავენ (კუკავა 1959:22, 23). ამიტომ იგი წერდა: „ყველას მიმართ ნუ იქნები ეჭვიანი, არამედ [იყავი] ფრთხილი და მტკიცე“ (კუკავა 1959:145; Democritus B91.[223N.]–57; Diels 1922, II:79).

პლატონი, რომელმაც ძვ.წ. 387 წელს ათენში ფილოსოფიის სკოლა – აკადემია დააფუძნა, აღნიშნავდა, რომ „[სახელმწიფოს] მცველებს შორის უნდა ამოვარჩიოთ იმნაირი ხალხი, რომელიც, ჩვენი დაკვირვებით, თავისი ცხოვრების უმთავრეს მიზნად დაისახავდა დაუცხრომელ ზრუნვას სახელმწიფოს საკეთილდღეოდ და არასდიდებით არ დათანხმდებოდა, საზოგადო სიკეთის საზიანოდ ემოქმედა“ (ბრეგვაძე 2003:124; Plato III.XIX.412d, 412e; Shorey 1937, I:296, 297).

პლატონმა უსაფრთხოების ღონისძიების გატარება კეთილგონიერ პოლიტიკურ მმართველს, ხელმძღვანელს დაუკავშირა, რომელიც იქნება მეტისმეტად ფრთხილი, სამართლიანი, წინდახედული, გამბედავი, მკვეთრი, ქმედითუნარიანი და სახელმწიფოს წარმატებით გამმართავი (Plato 48.311a, 311b, 311c; Fowler and Lamb 1975, VIII:194, 195).

ურთიერთგანსხვავებული პოლიტიკური მართველობის დროს ერთმანეთში აირია სიმდიდრის, სიღატაკისა და შუალედური მდგომარეობები. ამ მხრივ პლატონი ამბობს: „ადამიანს... აქ ემუქრება ყველაზე დიდი საფრთხე, ამიტომ თითოეულმა ჩვენგანმა ყველაფერი განზე უნდა გადადოს და, უწინარეს ყოვლისა, იქითკენ მიმართოს მცდელობა, რომ შეძლებისდაგვარად შეიცნოს ეს. იქნებ მიაკვლიოს ადამიანს, რომელიც ასწავლიდა და შეაძლებინებდა ერთმანეთისაგან გაერჩია ცხოვრების უკეთესი და უკეთური წესი, ხოლო იმ შესაძლებლობათაგან, ბე-

2 Lysias I.42; VIII.7; XVI.13; XXXI.7; Lamb 1967:25, 175, 639.

დი რომ არგუნებდა წილად, ყველგან და ყოველთვის ამოერჩია უმჯობესი. ამასთანავე, გათვალისწინებინა, რა ზემოქმედებას ახდენს სიქველზე, მთელი სიცოცხლის განმავლობაში... თავისი თავმოყრისა თუ განმხოლოების წყალობით, რათა, ამრიგად, წინასწარვე ეხილა სიკეთე და ბოროტება, რასაც იწვევს მშვენიერების შერწყმა სიმდიდრესა თუ სიღარიბესთან, სულის გარკვეული განწყობილების თანხლებით, და, იმავდროულად, შეეცნო, რას ნიშნავს კეთილშობილური თუ მდაბიური წარმომავლობა, პირადი ცხოვრება თუ სახელმწიფო საქმიანობა, ძლიერება თუ უძლურება, ნიჭიერება თუ უნიჭობა, ან ბუნებით თანდაყოლილი თუ შეძენილი თვისებები სულისა. ყოველივე ამის შეჯერებითა და სულის ბუნების გათვალისწინებით, ადამიანს შეუძლია არჩევანი მოახდინოს ცხოვრების უკეთეს და უკეთურ წესს შორის: უკეთურად ის მიიჩნევს ცხოვრების იმ ნაირ წესს, რომელსაც იქამდე მივყავართ, რომ სული უსამართლო ხდება, უკეთესად კი – იმას, რომელიც სულს უფრო სამართლიანს ხდის, ყოველივე დანარჩენს კი არას დაგიდევთ. ...ესაა ადამიანის ყველაზე მნიშვნელოვანი არჩევანი“ (ბრეგვაძე 2003:388; Plato, X.XV.618b-618e; Shorey 1980, II:508, 509).

ძვ.წ. 334 წელს პლატონის მოსწავლემ, არისტოტელემ ჩამოყალიბა ფილოსოფიური სკოლა – ლიკეონი (Lyceum – „ლიცეუმი“), სადაც ფართოდ ისწავლებოდა მეცნიერებანი, კერძოდ, ლოგიკა, მათემატიკა, ეკონომიკა, პოლიტიკა, ფსიქოლოგია, ეთიკა, რიტორიკა (მჭევრმეტყველება) და სხვა.

ლიკეონში არისტოტელემ უფრო მკაფიოდ წარმოაჩინა და გამოკვეთა უსაფრთხოების არსი, როგორც სახელმწიფოს გადარჩენის პრობლემა. იგი წერდა: „კანონმდებლებს და იმათ, ვისაც ...სახელმწიფოს ჩამოყალიბება სურთ, მთავარი საზრუნავი ექნებათ არა სახელმწიფოს ჩამოყალიბების გამო, არამედ მისი გადარჩენის გამო. ნებისმიერი სახელმწიფოსთვის არაა ძნელი იარსებოს ერთი, ორი ან სამი დღე, მაგრამ მთავარია სახელმწიფოს ხსნისა და დაღუპვის საშუალებების გათვალისწინება... აქედან გამომდინარე, შევეცადოთ შევამზადოთ სახელმწიფოს უსაფრთხოების მეთოდები და ვერიდოთ ყოველივე დამღუპველს. მივიღოთ ისეთი კანონები, იქნება ის დანერგილი, თუ დაუნერგელი, რომლებიც ითვალისწინებენ სახელმწიფოს დაცვას. და სახელმწიფოს არ ვუნდოთ, რომ ესაა დემოკრატიული ან ოლიგარქიული სახელმწიფო, რაც სახელმწიფოს იძულებულს ხდის იზრუნოს იმაზე, რომ ის იყოს ან დემოკრატიული ან ოლიგარქიული და არა იმაზე, რაც მას დღევანდელს გახდის“ (კუკავა 1996, II:57; Aristotle VI.III, 1319b, 1320a, 34-46; Rackham 1959:506, 507).

არისტოტელე წერს, რომ საზოგადოებრივ ურთიერთობაში საჭიროა ქონების გათანაბრების უკეთ მოწესრიგება, რადგან სოციალური გამოსვლები ქონების არასწორი გადანაწილების გამო ხდება (Aristotle II.IV.1226a, II.IV.1266b; Rackham 1959:110-

113; კუკავა 1995, I:44, 45). აქვე იგი აღნიშნავს, რომ „ფალეასს [ქალკიდონელი, ძვ.წ. V-IV სს.] სურს თავისი სახელმწიფოს შიგნით ურთიერთობის კარგად მოწესრიგება, მაგრამ საჭიროა ურთიერთობის მოწესრიგება აგრეთვე მეზობელ სახელმწიფოებთან და სხვა ერებთან. საჭიროა აგრეთვე სახელმწიფოს ბრძოლისუნარიანობის განმტკიცება, რაზეც ფალეასი არაფერს ამბობს. იგივე უნდა ითქვას ქონების შესახებაც. საჭიროა სახელმწიფოს ჰქონდეს ქონება არა მხოლოდ შინაგანი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, არამედ გარეშე საფრთხისაგან თავდასაცავადაც. მაგრამ არაა საჭირო იმდენი ქონება, რომ ის მეზობელი ძლიერი სახელმწიფოების შურს იწვევდეს, ხოლო ვისაც დიდი ქონება აქვს, არ შეეძლოს თავდაცვა შემოჭრილი მტრისაგან, მაგრამ არც ისე მცირე ქონება უნდა ჰქონდეს სახელმწიფოს, რომ არ შეეძლოს წარმატების მიღწევა თანასწორი და მსგავსი ძალის მქონე სახელმწიფოსთან ბრძოლაში“ (კუკავა 1995, I:46; Aristotle II.IV.1267a; Rackham 1959:114-117).

არისტოტელეს ამოსავალი დებულება იყო: „სახელმწიფოს გაუმჯობესება შეიძლება ზნეობით, ფილოსოფიით, კანონებით“ (კუკავა 1995, I:38; Aristotle II.II.1263b; Rackham 1959:90-93).

საბერძნეთის ცალკეული ქალაქ-სახელმწიფოების მართვლობის ფორმები ხელს უშლიდა მისი მთლიანი სივრცის უსაფრთხოებას და სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ურთიერთობების მოწესრიგებასა და განვითარებას. არისტოტელეს მოსწავლემ, ალექსანდრე დიდმა (ძვ.წ. 356-323 წწ.) შეძლო ბალკანეთის ნახევარკუნძულის აღება და თითქმის ყველა ბერძნული პოლისის ეკონომიკურ-პოლიტიკურად გაერთიანება. მან აგრეთვე დაიქვემდებარა მცირე აზია, ეგვიპტე, სირია, კაპადოკია, ბაბილონი, სპარსეთი და სხვა ქვეყნები და შექმნა ერთი მთლიანი ბერძნულ-სპარსული იმპერია, რომლის დაცვის უზრუნველყოფას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საერთო-საკაცობრიო კულტურული, ეკონომიკურ-პოლიტიკური და სამართლებრივი იდეების პროგრესისა და განხორციელებისთვის.

ელიზური პერიოდის (ძვ.წ. 323-31 წწ.) საზოგადოების განვითარებასთან, მისი სიმდიდრის ზრდასთან ერთად შეიცვალა უსაფრთხოების კრიტერიუმი, მაგრამ მაინც ასოცირდებოდა პიროვნების თვითგადარჩენასთან, ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებასა და კომფორტის გაზრდასთან (Сенчагов 2015:7). ამ მხრივ ეპიკურე წერდა: „ნამდვილი უსაფრთხოება მოიპოვება მშვიდი ცხოვრებითა და ბრბოსგან განშორებით“ (Epicurus XIV; Mühl 1922:54; შდრ. კუკავა 1959:214).

უსაფრთხოების პრობლემის შესახებ შეხედულებათა სისტემის, როგორც სახელმწიფოს ეკონომიკურ-პოლიტიკურ და სამართლებრივ მოძღვრებათა ისტორიის შესასწავლად განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რომაელი პოლიტიკოსის, ციცერონის

(ძვ.წ. 106–43 წწ.) მოსაზრებები, რომლებიც მან ჩამოაყალიბა თავის ფილოსოფიურ შრომებში.

ციცერონი თავის ნიგნში „სახელმწიფოს შესახებ“ (*«De re publica»*) სახელმწიფოს განმარტავს, როგორც ხალხის, საზოგადოების საქმეს (*«Res publica»*). ხალხი არაა ადამიანთა ყოველგვარი ერთობა, არამედ ხალხია ადამიანთა ისეთი გართიანება, რომელიც ეფუძნება სამართლის საკითხების ირგვლივ თანხვედრასა და საერთო კეთილდღეობას. ხალხმა თავისთვის შეარჩია გარკვეული საცხოვრებელი ადგილი, გამოიყენა ბუნებრივი თავდაცვითი საშუალებები, გაამაგრა ხელოვნური ნაშენითაც და ამგვარ ერთიანობას უწოდა ციხე-სიმაგრე ან ქალაქი (Cicero I.XXV.39, I.XXVI.41; Keyes 1970:64, 65). აქვე იგი ყურადღებას ამახვილებს ქალაქ-სახელმწიფოს საფრთხეებზე, რომლის ასარიდებლად საჭიროა ისეთი თანამდებობის პირი (პოლიტიკოსი), რომელსაც ამის გაკეთების უფლება ექნება (Cicero I.VI.10; Keyes 1970:24, 25).

ციცერონი თავის ნიგნში „სიკეთისა და ბოროტების ზღვარის შესახებ“ (*«De finibus bonorum et malorum»*) წერს, რომ დემოკრიტეს უსაფრთხოება, ანუ სულიერი სიმშვიდე, რასაც დემოკრიტემ εὐθυμία [euthymía] – «კარგი სულიერი განწყობილება» უწოდა, არის სულიერი მდგომარეობა, იგივე კურთხეული ცხოვრება. შემდეგ იგი წერს: „[დემოკრიტეს] სურდა ბუნების კვლევის შედეგი კარგი სულიერი განწყობილება ყოფილიყო. ამიტომ უმაღლეს სიკეთეს იგი «კარგ სულიერ მდგომარეობას» უწოდებდა, ხშირად კი – «სიამამაცეს», ე.ი. შიშისაგან თავისუფალ სულიერ მდგომარეობას“ (კუკავა 1959:124; Cicero V.xxix.87; Rackham 1931:490, 491; Democritus B169.[4N.]; Diels 1922, II:54).

რომაელი ისტორიკოსი, ველიუს პატერკულუსი (ძვ. წ. 19–ახ. წ. 31) თავის ყოვლისმომცველ ნიგნში, „რომის ისტორიაში“ (*«Historia Romana»*) ცდილობს აღწეროს რომის იმპერიის მუდმივი უსაფრთხოების კონცეფცია, რომელიც, მისი აზრით, იყო ყველაზე მძლავრი მოქმედება სახელმწიფოს მარად არსებობისთვის (Velleius Paterculus II.CIII.4; Shipley 1924:264, 265). აქ ახსენებს ლუციუს პისოს, როგორც „ქალაქის უსაფრთხოების მცველს“ (*«securitatis urbanae custos»*) (Velleius Paterculus II.XCVIII; Shipley 1924:254, 255).

რომაელი ფილოსოფოსი, სენეკა (ახ.წ. 4–65 წწ.) თავის ნიგნებში რამდენიმე პრაქტიკულ მოსაზრებას გამოთქვამს უსაფრთხოების შესახებ, რომელიც, მისი აზრით, ადამიანს დიდად ხელს უწყობს, რათა სწორად იცხოვროს. მან „წერილებში ლუცილიუსისადმი ზნეობის შესახებ“ (*«Ad Lucilium epistulae morales»*) და „მონაყალების შესახებ“ (*«De clementia»*) გამოიყენა ლათინური ტერმინი «securitas publica», რომელსაც შეესატყვისება ინგლისური „the security of the State“ – „სახელმწიფოს უსაფრთხოება“ (Seneca LXXIII.2; Gummere 1970, II:104, 105; Seneca I.XIII.1; Basore 1928, I:394, 395).

დასკვნა

ამდენად, ძველი ბერძენი ფილოსოფოსები, ისტორიკოსები და სხვები უსაფრთხოების პრობლემას განიხილავდნენ სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ საკითხებთან მჭიდრო კავშირში. ეს მიმართებები მათ ნიგნებში ახსნილია ეკონომიკურ-პოლიტიკური და სოციალურ-კულტურული ურთიერთობებისა და ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და განვითარების კონტექსტში, რომლებიც მოქალაქეების, საზოგადოებისა და მთლიანად სახელმწიფოს უსაფრთხოებას უზრუნველყოფდა. ამ დამოკიდებულებამ დასრულებული სახე მიიღო ელზინიურ პერიოდში, სადაც საბოლოოდ განისაზღვრა და გამოისახა უსაფრთხოების კონცეფციის ეკონომიკურ-პოლიტიკური და სამართლებრივი საფუძვლები. რომაელი ფილოსოფოსები, იურისტები და პოლიტიკოსები თვლიდნენ, რომ უსაფრთხოების ღონისძიება შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ კანონის მიხედვით. უსაფრთხოების საკითხები ოფიციალურად იყო ჩანერგილი კანონმდებლობაში, რომლის მეშვეობითაც საზოგადოებაში სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური და ინსტიტუტური ურთიერთობები რეგულირდება.

ამ მასალის მიხედვით ირკვევა, რომ ძველი საბერძნეთის, აგრეთვე რომის მოქალაქე იყო პოლიტიკური, ეკონომიკური, სამართლებრივი და სოციოლოგიური ადამიანი (Homo politicus, homo oeconomicus, homo legalicus, et homo sociologicus).

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. **ბრეგვაძე 2003:** *პლატონი, სახელმწიფო*, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა ბ. ბრეგვაძემ, გამომცემლობა „ნეკერი“, თბილისი, 392 გვ.
2. **კუკავა 1959:** *დემოკრიტე, ეპიკურე, ფრაგმენტები, წერილები*, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, კომენტარები და ნარკვევი დაურთო თ. კუკავამ, თბილისი, 1959, 238 გვ.
3. **კუკავა 1995, I:** *არისტოტელე, პოლიტიკა*, ნაწილი I, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი წერილი და განმარტება დაურთო თ. კუკავამ, თბილისი, 1995, 135 გვ.
4. **კუკავა 1996, II:** *არისტოტელე, პოლიტიკა*, ნაწილი II, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა, შესავალი წერილი და განმარტება დაურთო თ. კუკავამ, თბილისი, 1996, 118 გვ.
5. **Сенчагов 2015:** Сенчагов В. К. (ред.), *Экономическая безопасность России, Общий курс*, 5-е изд., Москва: Издательство „Бином, Лаборатория знаний“, 2015, 816 стр.
6. **Basore 1928:** *Seneca, Moral Essays*, Vol. I, with an English translation by J.W. Basore, London, William Heinemann, Ltd, New York, G. P. Putnam's Sons, MC-MXXVIII, 456 pp.
7. **Diels 1922, II:** Diels, H., *Die Fragmente der Vorsokratiker, Griechisch und Deutsch*, Zweiter Band, Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1922, 346 S.

8. **Fowler and Lamb 1975, VIII:** *Plato, The Statesman, Philebus, Ion*, with an English translation by H. N. Fowler and W. R. M. Lamb, Vol. VIII, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMLXXV, 450 pp.

9. **Gummere 1970, II:** *Seneca, Ad Lucilium epistulae morales*, with an English translation by R. M. Gummere, Vol. II, London, William Heinemann, Ltd, Cambridge, MA, Harvard University Press, MCMLXX, 480 pp.

10. **Keyes 1970:** *Cicero, De re publica, de legibus*, with an English translation by C. W. Keyes, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMXXVIII, 534 pp.

11. **Lamb 1967:** *Lysias*, with an English translation by W. R. M. Lamb, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMLXVII, 708 pp.

12. **Miller 1914, I:** *Xenophon, Cyropaedia*, Vol. II, with an English translation by W. Miller, London, William Heinemann, Ltd, New York, The Macmillan Co., MCMXIV, 480 pp.

13. **Mühlh 1922:** Mühlh, P. von der, *Epicuri epistulae tres et ratae sententiae*, a Laertio Diogene servatae, Lipsiae, in aedibus B.G. Teubneri, MCMXXII, 70 pp.

14. **Rackham 1931:** *Cicero, De finibus bonorum et malorum*, with an English translation by H. Rackham, London, William Heinemann, Ltd, New York, G. P. Putnam's Sons, MCMXXXI, 512 pp.

15. **Rackham 1959:** *Aristotle, Politics*, with an English translation by H. Rackham, London, William Heinemann, Ltd, Cambridge, MA, Harvard University Press, MCMLIX, 684 pp.

16. **Rackham 1961, V:** *Pliny, Natural History*, with

an English translation by H. Rackham, Vol. V, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMLXI, 544 pp.

17. **Shipley 1924:** *Velleius Paterculus, Compendium of Roman History: Res gestae divi Augusti*, with an English translation by Frederick W. Shipley, London, William Heinemann, Ltd, New York, G. P. Putnam's Sons, MCMXXIV, 432 pp.

18. **Shorey 1937, I:** *Plato, The Republic*, with an English translation by P. Shorey, Vol. I, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMXXXVII, 536 pp.

19. **Shorey 1980, II:** *Plato, The Republic*, with an English translation by P. Shorey, Vol. II, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMLXXX, 530 pp.

20. **Smith 1959, III:** *Thucydides, History of the Peloponnesian War*, Vol. III: Books V–VI, with an English translation by C. F. Smith, London, William Heinemann, Ltd, Cambridge, MA, Harvard University Press, MCM-LIX, 376 pp.

21. **Smith 1980, I:** *Thucydides, History of the Peloponnesian War*, Vol. I: Books I–II, with an English translation by C. F. Smith, Cambridge, MA, Harvard University Press, London, William Heinemann, Ltd, MCMLXXX, 462 pp.

22. **Smyth 1922, I:** *Aeschylus, Suppliant Maidens*, with an English translation by H. W. Smyth, Vol. I, London, William Heinemann, Ltd, New York, G. P. Putnam's Sons, MCMXXII, 426 pp.

23. **Storr 1962, I:** *Sophocles*, Vol. I, with an English translation by F. Storr, London, William Heinemann, Ltd, Cambridge, MA, Harvard University Press, MCM-LXII, 420 pp.